

Det gamle sjøhuset til Sætran bnr. 5 på Nordsmøla.

Kulturhistorisk tilbakeblikk

Bygningshistorie.

Som en illustrasjon på typiske gamle bygninger som vi har hatt her på Smøla tar vi med bildet av «Hænrìkgrenna» på det nå avfolka Brattværet, huset som sist ble bebodd av lærerinne Petronella Henriksen f. 1866. Hun gikk i dagligtalen under navnet «Petronella Grenna» eller «Petronella-Gulla» fordi hun var fadder på mange av barna på Brattværet, og fordi hun var den første kvinne som ble sendt bud på ved nøddåp. Før den tid var det «en aktet mann» som skulle forrette nøddåp, men Petronella Henriksen ble den første «aktede kvinne» når det gjaldt dette som før kun var forbeholdt menn. Det hadde nok med det å gjøre at hun klarte å ta seg opp i hierarkiet og bli utdannet lærerinne. Huset her er gammelt og bildet er tatt i august 1941. Det ble revet etter at Petronella flyttet inn til Råket og døde der i 1953. Hun var ugift, men var lærerinne både på Brattværet og på Råket. Huset er nok det samme som i 1819 ble solgt til første brukeren, Abraham Iversen, fra boet etter væreier Daniel Iversen, og som fram til 1819 hadde stått på Holmen på Brattværet. Men dette året ble det altså flyttet hit. Abraham, som var første brukeren her, var Daniel Iversens sønnesønn. I skiftet etter Abraham i 1864 står det at han eide et våningshus med stue, kjøkken og kammers med loft over det hele, samt ei vedsval (torvsval) tekket med never. Så hadde han et neverttekket stabbur, et båtnaust, et grisehus og en fiskeskjå. På dette huset var det inngang på nordsiden med gang, og et kjøkken på yttersiden. Så var det ei lita, rødmalt stue på innersiden. På nordsiden var det også et kammers. Fra kjøkkenet var det dør inn til kammerset og til et rom der det var brennfang og vann. Det var også et lavt loft på huset. Legg merke til den støpte vannkummen her framme til venstre i bildet. Det kunne bli lite vann på sommeren på Brattværet og da måtte de ro til Vassøya, der det var ei tjønn med ferskvann. Dermed var det bra å ha egen vannkumme som regnvannet kunne samles i. Dette var vanlig praksis langt inn i vår tid med støpt vannkumme bygd til huset. Brattværingene hadde ikke torvland på øya si, det hadde de på Lillenes på fastsmøla, og den måtte tas opp der, tørkes og fraktes utover. Det ble lite brukt ved, i tilfelle var det kun «rakved» de brukte. Helt til venstre i bildet ser vi huset «Erikstuå», også ei lita stue hvor det bodde en fiskerfamilie. Siste beboeren her var ei gammel kone som lå til sengs, og som gikk under navnet «Gamlå». Etter hennes tid ble dette lille huset benyttet til ungdomshus og gikk da under navnet «Gamlå». En behøver ikke så mye fantasi for å forstå hvor det navnet kom fra.

De eldste tider.

Øykommunen Smøla er rikt på fornminner. Her er det blitt gjort funn fra eldre steinalder, yngre steinalder, fra bronsealderen, fra romertiden osv. Funn av pilspisser, skafthulløkser og andre redskaper viser at fra den tiden øya dukket opp fra havet, har det vært mennesker her ute. Jakt- og veidekulturen har vært rikelig omtalt i skrifter og i bygdeboka bind 1 for Smøla, derfor skal vi ikke omtale dette her. Og så er funnen registrert i SEFRAX-registeret for den som ønsker å vite mer om denne tiden.

Smøla er en kulturkommune. Edøya og Kuli, som ligger ved Trondheimsleia, kan vise svært allsidige arkeologiske funn. Her er det varierte gravhauger; røyser, steinringer og båtgraver, spesielt på nordsiden av Kuli, men også på Edøya.

Edøya. Det var i forbindelse med byggingen av Gurisentret at den stjerneformede graven ble funnet like ved der sentret med utescenen ble bygget.

Her ble det altså funnet en stjernegrav. Daværende fylkesarkeolog Ragnar Orten Lie skrev i forbindelse med funnet dette:

«I 2006 ble det utført en arkeologisk registrering i samband med byggingen av Gurisenteret. Beliggenheten tett ved Edøy kirke gjorde at man kunne regne med eldre bosettingsspor i området, men at det skulle komme fram en godt bevart stjerneforma gravrøys hadde man ikke regnet med.

Gravminner

Gravrøyser og hauger var i bruk i over 3000 år, før de for ca. 1000 år siden gikk ut av bruk med innføringen av kristendommen. Gravminnene var for det meste runde hauger og

røyser, men mange andre former for markeringer var også i bruk. Blant de mer sjeldne typene gravminner er de stjerneforma.

Stjerneforma gravminner / Trekantanlegg.

Trekanta gravanlegg deles inn i tre typer. Triangler, treodder og stjerneforma anlegg.

Triangelene er som navnet sier en likesidet trekant.

Treoddene ligner på de stjerneforma, men langsidenes kurver inn mot sentrum fra spiss til spiss.

De stjerneforma anleggene har markerte armer som er avbuet ved sentrum.

Stjernegraven på Edøya.

Anlegget som ble funnet på Edøya var stjerneformet. Armene var ca. 5 meter lange og hele anlegget måler 8 meter fra armspiss til armspiss. Hele anlegget var vakkert kantsatt og dekket med 1 – 2 lag med strandstein og raget neppe mer en 30 – 40 cm over bakken når det ble bygget. Ingenting tyder på at steinpakningen hadde vært dekket av et lag jord for ytterligere å markere graven.

Andre stjerneforma anlegg i Møre og Romsdal

De trekant- og stjerneformede gravminnene er en av de mest sjeldne gravformer. De er lite forsket på, til tross for sin unike utforming. Selv om denne typer graver er sjelden er de faktisk representert på de mange gravfelt fra jernalder. De er derimot nesten aldri flere enn en til tre stykker på hvert felt. I Møre og Romsdal er gravfeltet på Løykja i Sunndalen det beste eksemplet på dette. (Figur 2) I tillegg finnes gravfelt med treodder og stjerneforma

graver på Jelkrem i Gjemnes kommune, på Godøya i Giske kommune og på Midøya i Midsund kommune. Funnet på Edøya er altså det 5 vi kjenner i Møre og Romsdal.

Datering og gravfunn

Få slike gravminner er arkeologisk undersøkt. Gravgoods viser at trekantgravene har både vært kvinne- og mannsgraver i jernalderen. Hva er det så som gjør at den døde blir markert med en trekantet grav? I Sverige viser forskning at de trekantede gravene hovedsaklig er mannsgraver. Men i Norge er de faktisk tidligere blitt sett på som kvinnegraver, men vi har nå helt enstydig bevis på at det også er begravd menn i disse typer graver, siden det er funnet et sverd fra eldre jernalder i et slikt gravminne. Et litt finurlig faktum er det at det i 80% av de utgravde anleggene ikke kunne påvises noe grav. Disse kan være kenotafer (et gravminne uten grav) eller anleggene kan ha hatt en ren rituell funksjon.

En teori er at disse typer graver er blitt brukt som rituelle plasser. Mulighetene er jo også at personene som har blitt begravd her har hatt en religiøs betydning for samfunnet. Dette kan jo også stemme godt siden de stjerneforma anleggene ligger sentralt inne på gravfeltene, og siden gårdene som har slike gravminner også ofte blir kirkesteder og dermed sentrale samlingsplasser også i kristen middelalder.

Yggdrasil?

Flere tolkninger ser utformingen som en refleksjon på symbolske og ideologisk mening. Sentralt står fruktbarhetskult og offerplasstolkning knyttet til solen, livet og døden. I Sverige er det funnet trekonstruksjoner i midten av slike anlegg, og det argumenteres derfor for at de tre armene i gravanlegget er en symbolsk framstilling av verdenstreet Yggdrasil. Yggdrasil står i midten av det norrøne verdensbildet, og her samles æsene til ting. Yggdrasil brer sine greiner utover hele verden og det har tre røtter. Av de tre røttene går en til æsene, en til rimtussene, og en går til Niflheim. Ved hver av de tre røttene ligger en brønn. Yggdrasil står som helheten både i fortid, nåtid og framtid. Treet fødes, det vokser og det skal dø og det representerer tidsdimensjonen i den norrøne kosmologien. Når Yggdrasil dør vil også verden gå under. De tre armene i gravanlegget kan framstille de tre røttene, og bautasteiner og trekonstruksjoner i midten kan representere stammen på treet. Personene som gravlegges i midten i et slikt gravanlegg kan da være en person av religiøs rang, eller være viktig for en ætt. Ved å gravlegge personen i et gravminne bygd opp som Yggdrasil forsterker man bildet av at en ætt består av både levende og døde medlemmer, og at de døde fortsatt er en levende del av helheten, enten det er en ætt eller verden som helhet.

Atter dekket av jord

Det er et viktig gravminne som i dag atter ligger skjult i jorden ved Gurisenteret på Edøya. I dette anlegget er eventuell grav intakt og det er en viktig kilde for framtidig forskning. Det må også respekteres som det gravminnet det faktisk er og det setter Edøya og kirkestedet i et spennende lys. Her har gravlegging og religiøs utøvelse skjedd i mange 1000 år og i årenes løp har både samfunn og religion endret seg. Det er nå planer om å markere gravrøysa og å skilte den for publikum.»

En større gravhaug fra bronsealder/jernalder på Kuli.

Gravfeltene på Kuli er et av fylkets største, med mer enn 100 automatisk fredede kulturminner og flere bevarte gravfelt. Feltene ligger på øya Kuli og de ble opprettet i tiden fra steinalderen frem til vikingtiden. Mange av gravminnene er godt synlige, da beiting og lyngbrenning holder gjengroingen lav. Utformingen av gravminnene varierer, det finnes runde, avlange, firkantede, steinringer og bautaer. Kuli var trolig et maktsenter i jernalderen. Det kan ha vært kontinuerlig gårdsdrift her i 3500-4000 år etter hva tidsbredden i arkeologiske funn viser. På øyen skal Kuløyhersen Kong Kul ha holdt til i tidligere tider. I en

steinring øst på øya er en stor hvit stein plassert, som man antar er en fallossten som antagelig bandt sammen fruktbarhet og død.

Midt i ei gravrøys står denne steinen som er antatt å være en fallosstein på østenden av Kuli.

Men – Kuli kan også oppvise det eldste kristne minnesmerket der både kristendommen og ikke minst – navnet Norge! Dermed er denne steinen kalt for «Norges dåpsattest». Fra Wikipedia leser vi:

«Hoveddimensjonene på steinen er ca. to meter høy og rektangulær stein på 13 ganger 23 cm. Steinmaterialet er gneis. Det er risset inn to linjer på steinen. Den øverste A, er 112 cm lang og den nederste B, er 111 cm lang. I over 900 år sto steinen på Kuløy, men i 1913 ble den flyttet til Vitenskapsmuseet i Trondheim. En kopi av originalsteinen står nå på Kuløy.

Steinen har et kors på den brede siden, noe som indikerer at den har vært en kristen markeringsstein. Den ble beskrevet som en runestein allerede i 1810. I 1956 gjenoppdaget Aslak Liestøl runeinnskriften langs den smale kanten. Den ble av ham tolket som:

*Tore og Halvard reiste denne steinen etter Ulv...
Tolv vintre hadde kristendommen vært i Norge...*

Den siste setningen er omtolket av Jan Ragnar Hagland til:
«Tolv vintrar hadde kristendommen betra (ting) (um rett) i Noreg».

**Kulisteinen, nå på
Vitenskapsmuseet i Trondheim.**

Kulisteinen er datert til 1034 ettersom den ble opprinnelig funnet tilstøtende til en gangbro i myra nord for steinen, og ble som ble utgravd i 1984. Denne er datert ved hjelp av dendrokronologi (*treringdatering eller årringdatering*). Man antar at steinen og gangbroen kan ha vært samtidig. Fridtjov Birkeli mente at Kulisteinen kunne være fra 900-tallet. Han viser til Aslak Liestøl som har datert den til begynnelsen av 1000-tallet, men som senere uttalte at det ikke er noe i veien for at den kunne være fra 900-tallet.

Forskerne har fremsatt tre hypoteser til datering og grunnen til at steinen er blitt reist:

- Den knyttes til kristningsforsøket til Håkon den gode til rundt 950-955, og steinen ble reist senere i forbindelse med dette.
- Den knyttes til kristningsforsøket til Olav Tryggvason og til tinget på Drageide på Sunnmøre i 996 eller 997. I henhold til Snorre Sturlason skal folket på tinget ha akseptert kristendommen, og dette er første gang Snorre bevitner at en del av Norge ble kristnet. I så fall er det mulig at Kulisteinen ble reist en gang mellom 1005-1010.

Den kan også knyttes til kristningsforsøket til Olav Haraldsson, den senere Olav den hellige, og til tinget på Moster i Sunnhordland til en gang på 1020-tallet, muligens til 1024. I henhold

til Snorre skal hele kristningen av Norge ha blitt «fullført» ved dette tidspunktet. Om det er tilfellet ble Kulisteinen reist på midten av 1030-tallet, noe som kan bekreftes med tregangbro fra 1034, *forutsatt* at steinen og gangbroen er samtidige.

På midten av 1990-tallet ble inskripsjonen underlagt laserskanning og mikrokartografi i håp om å få en mer sikker lesning og tolkning. Det ble da antydnet at ordet som tidligere hadde vært tolket som «vært» faktisk burde ha blitt lest i norrønt som «um rétt», og det ga en annen tolkning ved i betydningen at kristendommen hadde vært i henhold til «å sørge for lov og rett» for «tolv år». Det er dog visse runologiske og filologiske problemer i samband med også den nye tolkninga.

På bakgrunn av lingvistiske kriterier, først og fremst grafiske, kan det virke som om runeinnskriften er fra tidlig 1000-tall, noe som sannsynliggjør at steinen ble risset og reist tidlig på 1000-tallet, kanskje faktisk rett etter at Olav Tryggvason døde i år 1000 i slaget ved Svolder. Grafeminventaret, det vil si hvilke runetegn som brukes, er forenlig med øvrige innskrifter fra den perioden vi i dag kaller vikingtida i Norge. Arkeologiske funn i nærheten av

funnstedet til Kulisteinen kan, hvis de faktisk har hatt noe å gjøre med tilblivelsen til Kulisteinen, potensielt tidfeste oppsettinga monumentet til år 1036. En så presis datering av en runeinnskrift er en virkelig sjeldenhet. Videre, dersom teksten om at "tolv vintre hadde kristendommen vært i Norge" viser til kristenrettsvedtaket ved Mosterting, tidfester dette også Mosterting til år 1024.

En kopi av Kulisteinen står nå på funnstedet.

Innskriften på Kulisteinen er det eldste skriftlige belegget fra Norge for ordet *Norge*.

Ordet «kristindómr» kom til Norge gjennom kontakt med kristne anglesaksere på De britiske øyer. Det er trolig at en vesentlig del av Kulisteinens funksjon var å spre informasjon om kristendommen, i og med at den stammer fra tida rundt kulturskiftet (religionsskiftet) på 1000-tallet; enkelte vil kalle en slik informasjonsspredning propaganda, men slike påstander vil alltid bero på mer eller mindre subjektive ståsteder og meninger. Massepropaganda i en moderne forstand var ikke mulig å gjennomføre på 1000-tallet.

Runeteksten med latinske bokstaver:

*purir : auk : hal(u)arþr : rai(s)(t)(u) * stain : þins(i) * aft u(l)f(l)iu(t) ... ¶ tualf * uintr *
ha(f)(þ)i : (k)r(i)(s)(t)(i)(n)*(t)umr : (u)iri(t) * (i) n(u)riki ...*

Runeteksten på gammelnorsk:

Þórir ok Hallvarðr reistu stein þenna ept Ulfljótt(?) ... Tolf vetr hafði kristindómr verit í Nóregi ...

Edøy gamle kirke fra ca. 1190.

Edøy gamle kirke er Smølas eldste kirke. Den ble høyst sannsynlig påbegynt rundt 1190 under den europeiske middelalder, og mens den romanske stilen var på moten, men rundbuede vinduer. I den katolske tiden var det symbolikken som rådet når det gjelder kirkebygg og dets utforming:

I en artikkel i serien **"Fra Kirkens skattkammer"** forteller Gunnar Wicklund Hansen oss noe om kirkerommets struktur, betydning og historie. Artikkelen sto i "Broen" nr. 1 2002:

«Kirkerommet ble sett på som et slags fysisk bilde på Kristi legeme, hans legemes tempel. De kristne selv utgjorde den bevegelige, mer åndelige del av dette legemet. Bak det ofte beskjedent utstyrte kirkerommet skulle man skimte det himmelske Jerusalem, Guds egen herlige by. Dette var idealet for den åndelige Kirke, og dette idealet måtte skinne igjennom i den helligste del av det hellige sted, nemlig *koret*.

En kirke av stein skulle symbolsk romme de *levende steiner* som var samlet i kirkeskipet. Allerede i Det gamle testamente hadde det vært en klar todeling av kultstedet (Guds pakttelt eller tempelet). Den indre, helligste del kunne bare de innvidde komme inn i. Denne todelingen ble nå fortsatt i kirkens deling i skip og kor. Skipet var for folket som bad og hørte Guds ord, koret for de geistlige som utøvde de aktive delene av gudstjenesten. Men denne

aktive innsatsen skulle skje innenfor en kontemplativ, beskuende sammenheng, og koret var stedet for dette.

Gudshuset skulle om mulig være rettet mot øst, slik at menigheten kunne se i denne retningen. Det kristne håp var rettet mot Frelseren, den oppadgående sol, som skal komme oss i møte. Bare de konkrete fysiske forhold på stedet kunne rettferdiggjøre at bygningen ble vendt i en annen retning. De enkelte steiner i bygningen kunne være symboler på de enkelte kristne, som ble holdt sammen av kjærlighetens fysiske bindemiddel, mørtelen.»

Når vi ser Edøy gamle kirkes grunnskisse, ser vi akkurat dette; koret er vendt mot øst, og er, lik andre kirker fra denne perioden vendt slik Jesu hode er vendt på krusifiks fra middelalderen, mot venstre. Ser vi en plan over Nidarosdomen ser vi akkurat det samme med oktogonen, den haller mot venstre.

Skipet i Edøy gamle kirke danner Jesu legeme. Men kirken har vært mindre enn den er nå. I 1695 fremgår det at den ble forlenget 7 alen, altså nesten 4, 5 m. Dermed må vi gå ut i fra at det var fra inngangene på kirken at det ble påbygd. Et sagn sier at en tidligere påbygging ble stanset pga Svartedauden og det kan da være at denne påbyggingen først ble fullført sist på 1600-tallet. I denne tiden kan det også ha vært at vinduene i skipet ble utvidet for å få inn mer lys.

Som vi ser på skissen ser vi at kirken har hatt tre innganger, en fremst i koret for liturgen, en til høyre for menn (i dag hovedinngangen; våpenhuset) og en til venstre for kvinner (i dag sakristi). Dette var vanlig på denne tiden.

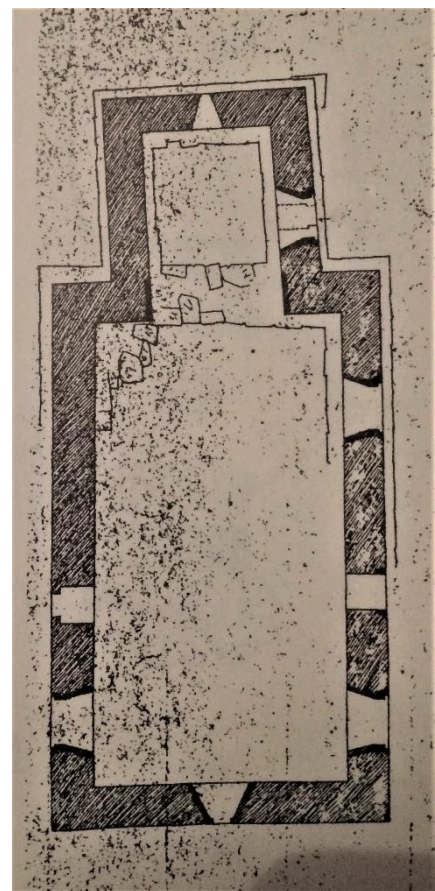
På kvinnesiden i kirken, venstre side, har det trolig vært et Maria-alter fremst i skipet, og et St.Olav-alter fremst på mannssiden. Etter reformasjonen kan vi regne med at dette ble fjernet, sammen med andre gjenstander som var typisk katolske. Og nå kom prekestolen inn. Når det ellers gjelder kirkens interiør før den brant ned i 1887, kan man lese i jubileumsskriftet til 800-årsjubileet om Edøy gamle

kirke av Erling Vaagland på side 11.

Kirken brant altså ned etter lynnedslag 14. januar 1887. Bare deler av det rike inventaret ble reddet ut. Kirken ble liggende i ruiner helt fram til etter 2. verdenskrig, da den igjen ble gjenreist.

Hus og bygninger i den eldste tid på Smøla.

For å vite om hus fra den eldste tid må vi til skifteprotokollene. Disse begynner fra 1660-årene, og ikke alle av dem nevner hus og bygninger. Det første vi finner er etter Nils Pedersen Brattvær i 1681. Der står det nevnt at han nylig hadde bygd en liten stue. Trolig skulle den erstatte den gamle røykstua «med bord og benker» som han også eide. Men den nye stua var ikke så mye verdt som ei bu med loft. Slike buer var det som i senere skifter blir

Skisse av kirken, tegnet av arkitekt Erling Gjone.

kalt sengebu eller sengestue. Et skifte datert 27. juli 1688 etter Ingvald Olsen Rangnes sin kone, Mali Halsteinsdatter, forteller om husene på plassen. Dette fordi «opsideren hafe self oprødet Pladtzen, og paa egen bekostning opbygt alle huusene». Her blir det nevnt et stuehus (røykstue), matstue, ei lita sengebu, et fjøs, en høyløe av bak (hunved, avskjær av en tømmerstokk, altså det som var skåret av stokken før den ble saget opp i bord eller planker), ei gammel bod av bak og et gammelt naust «af Ingen Verdi».

Det kunne altså variere veldig hvor på øya man bodde når det gjaldt husmengden. På gårdene på innersiden av Smøla var det oftest flere hus, hus til varierte formål, mens det på de trangbodde værene, der det kun var fiskeriet som var det de levde av, var færre og mindre hus. Røykstua og sengebua var helst under samme tak. Ofte var det sammenbygd med en gang, en såkalt fordør (for-rom til stua), mellom årestua og den yngre sengebua. Ofte var det også en kleve mellom, med ei dør inn til årestua. I skiftene var allikevel de to stuene vurdert økonomisk hver for seg. Sengebuene kunne være i en eller to etasjer, mens røykstua av naturlige årsaker var i en etasje. I første etasje i en sengebu hadde de gjerne

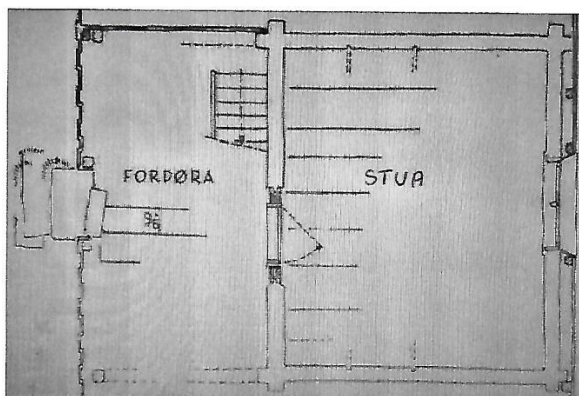
Røykstue, malt av Adolph Tidemand.

oppbevaring av korn og matvarer, mens det i andre etasje var senge- og klesrom, oftest i samme rom. Denne etasjen var også oppholdsrom for tilreisende fiskere.

Det ble tidlig satt inn vinduer i sengebuene, det beste huset. Disse vinduene var gjerne små og med blyinnfattede, ruglete, ofte grønne glassruter, som slapp inn lite lys. Vi finner en Peder «Glasmakar» på Brattværet fram til året 1722, og han var nok mye brukt

mens han var her ute. Sengebuene var en videreutvikling av middelalderloftet. Som dette hadde buene en trapp i ei utvendig sval, og huset hadde ingen form for oppvarming. I skiftet etter Judit Larsdatter Brattvær i 1732 finner vi at husene på plassen var en røykstue med bu og sval som var verdsatt til 9 riksdaler. Sengebua var imidlertid taksert til hele 16 riksdaler.

Røykstuene var en videreføring av middelalderens årestuer. I de «nye» røykstuene var det vanlig med en røykovn borte i ene hjørnet av stua. Dette var en oppmura ovn av flate steiner og leire i en stor firkant, uten pipe, og som dermed slapp all røyken ut i rommet. Ovnene ble fyrte kraftig opp om morgenen og om kvelden, for så å brenne helt ut. Røyken ble så sluppet ut gjennom ljoren i taket, og døra ble satt på gløtt slik at det ble gjennomtrekk. Etter at ljoren ble lukket, holdt rommet seg varmt lenge pga varmen fra steinene i ovnen. Ljoren var trukket med en gjennomskinnelig hinne, enten en kumage eller helst ei griseblære, slik at litt dagslys kunne slippe inn. Luka kunne åpnes og has igjen med hjelp av ei sjåstang, og den kunne reguleres i ulike stillinger alt etter behovet.

Skisse av røykstue med fordør.

Røykstuene i fiskeværerne var oftest umalt og grå. Husene stod med en gavlvegg i vindretningen som tok hardest (sørvestlig retning). Denne veggen ble oftest kalt «verveggjen», og den hadde ingen vinduer.

Røykovnene egnet seg lite til å brenne torv i, fordi torva ikke har åpen flamme når den brenner. Dette var nok årsaken til at det ganske tidlig langs norskekysten ble kjøpt bileggerovner (nevnt som kakkelovner i skiftene). Disse var av kleberstein (kalt

grøtstein) eller av jern. I et skifte fra 1715 finner vi at det var en dagligstue med et lite, tilbygd kammers, alt under et tak. I denne dagligstuen var det to vindu og en klebersteins kakkelovn.

Med de nye bilegger kakkelovnene slapp en unna kullosen og den ujevne varmen i rommet. De gamle røykovnstuene var og umulige å hold rene pga sot og røyk. Nå ble stuene renere, og dette fikk stor betydning for rengjøring og hygiene. Stuene ble også mindre brannfarlige etter at det kom skorstein på huset. I 1776b ble det derfor bestemt at alle hus som skulle bygges, skulle ha skorstein. Dette igjen førte til at husene ble bygd i to etasjer. Samtidig som skorsteinen kom, la en altså inn et bjelkelag med innertak over hele huset.

I skiftet etter Beret Hansdatter Skaget i 1761 finner vi at husene på plassen var en dagligstue med to fag vinduer og kakkelovn av «grøtstein», en røykstue, et kjøkken og fordør. Over dagligstua var det loft, og alt var under et tak.

Som det ofte var, så var det de mest velstående som først innførte kakkelovner. I skiftet etter Peder Knutsen Ribe på Veiholmen i 1681 finner vi at husene han eide var en gammel sengebu, som inneholdt en gammel kakkelovn, to senger, et bord med en benk på hver side, og en kistebenk langs med veggen. I sengestua var det også tre vinduer. Utenom denne stua hadde Peder en røykstue som ble benyttet til matlaging, et stabbur, ei bu og et lite naust.

Så sent som i 1866 kom det forskrifter fra fogderiet om hvordan hus og bygninger skulle være. Det var oppsynsmennene i «sundhedscommissionen» som skulle se til at reglene ble fulgt. Reglene var sli at «paa Wærene og lignende Stæder maa sørges for den fornødne Renlighed inden Husene, og navnlig at der haves Aabning med hængsler paa et Vindu eller paa naden Maade ssa at den fornødne Udluftning kan skee for ethvert særskilt Run i Huset». Det kom nå pålegg om å sette opp utedo, som skulle kles inne «saaledes at Stank og Urenlighed derfra saavidt mulig kan forebygges, og under alle Omstændigheder at intet Tilsig derfra kan skee til de Brønde eller Damme hvorfra Befolkningen henter sit Vand». Fiskeavfall skulle ikke «henlægges eller opbevares saaledes at deraf kan opstaa Stank eller udsættes for Skadelige følger for Sundheden». Og det kom mange andre forordninger. Dersom noen brøt disse forskriftene, kunne det ilegges bot fra 60 skilling og opp til 5 speciedaler, og i «gjentagelsestilfælder» inntil 10 speciedaler som skulle gå til fattigkassen. På Veiholmen ble det handelsbetjent Jacob Lie, Olaus Olsen Veien, Nils Johannessen Bakken og Olaus Olsen Levanger som ble valgt til oppsynsmenn. «Sundhedscommissionen» ville ha adgang til å dra oppsynsmennene til ansvar dersom de ikke oppfylte pliktene sine.

